

NEKAJ MISLI O(B) IZBORU TEKMOVALNEGA PROGRAMA 49. FBS

Na poziv k prijavam predstav v selekcijo 49. festivala Borštnikovo srečanje so gledališča oz. gledališki producenti v predpisanem roku prijavili 65 predstav, ki so bile premierno uprizorjene med 1. junijem 2013 in 31. majem 2014. Sama sem si kot selektorica festivala v tem obdobju ogledala 114 predstav, naštela pa sem 125 premier.

Ob primerjavi produkcijskih razmerij znotraj korpusa 114 ogledanih predstav sem ugotovila sledeče: 68 predstav je nastalo pod okriljem javnih gledaliških inštitucij – kar je šestdeset odstotkov ogledane produkcije. 46 predstav je nastalo v izvršni produkciji zasebnih producentov – kar je štirideset odstotkov ogledane produkcije. V izboru predstav tekmovalnega programa festivala pa je to razmerje precej drugačno, močno je nagnjeno v korist javnega sektorja: 9 je javnih inštitucij in 1 nevladna organizacija. Razmerje, ki se nam izrisuje, je tako 9 proti 1, devetdeset odstotkov proti desetim odstotkom.

V tekmovalni program sem uvrstila 11 predstav desetih slovenskih gledališč, 3 predstave so nastale v koprodukcijah, med katerimi je tudi 1 mednarodna koprodukcija.

Takšne lapidarne številke in statistika so prejkone suhoparna zadeva, pa vendar nam lahko kaj povedo tudi o splošnem stanju, razmerah in razmerjih na slovenskih gledaliških prizoriščih. Na tem mestu se seveda ne morem podrobneje spuščati v iskanje razlogov za takšno stanje, ki je nedvomno zaskrbljujoče, traja že odločno predolgo in kliče po drugačnih politikah, pri čemer imam v mislih tako kulturne politike kot gledališko načrtovanje, torej repertoarne, umetniške politike gledališč in producentov, pa tudi znane in utečene produkcijske načine. Razmere kličejo po tehtnem premisleku razmerij, odnosov, sodelovanj, komunikacije med gledališkimi institucijami, umetniki in t. i. neinstitucionalnim sektorjem ter seveda tudi po premisleku, prevetritvi, spremembah produkcijskih načinov znotraj celotnega sektorja.

Festivalska slika, ki kaže odločno prevlado javnih zavodov v primerjavi z nevladnimi ustanovami, izpostavlja vrsto perečih vprašanj, ki se tičejo nevladnih gledaliških producentov. Številne (samozaposlene) umetnike, producente, umetniške vodje in tudi kulturno politiko že vrsto let pestijo težave, ki jih ne zmorejo celostno reševati ali nanje vsaj odreagirati s strateškimi spremembami oziroma učinkovitimi ukrepi, ki bi dolgoletno letargijo preobrnilo v prodornejšo gledališko produkcijo. Razlogov za obstoječe stanje je seveda več, in ti razlogi so kompleksni in prepleteni: med njimi so problematični ustaljeni produkcijski načini, ki jih med drugim narekujejo neustrezni razpisni sistemi, nižanje in pomanjkanje sredstev, premajhna cirkulacija kadrov, nemožnost pravočasne in potrebne menjave generacij.

Po drugi strani sem med svojimi obiski javnih gledališč po vsej Sloveniji in zamejstvu ugotavljala, kako se naše gledališke institucije bolj in bolj spreminjajo v nekakšne »tovarne« za proizvodnjo predstav. Vsa naša gledališča ustvarjajo v vse bolj neizprosni tekmi s časom, zadostiti želijo in morajo zelo različnim, medsebojno težko združljivim normativom, zahtevam, okusom. Izpad javnih sredstev, ki se zaradi restriktivnih neoliberalnih politik različnih slovenskih vlad iz leta v leto povečuje, nadomeščajo in rešujejo na različne načine. Gledališča so prepogosto naravnana k vse večji storilnosti, učinkovitosti, vidnosti, k rezultatom, ki sledijo projekcijam o nekem idealnem gledalcu, ki pa je v resnici neulovljiv, fantomski, ne obstaja.

Sama produkcija in repertoarji se od gledališča do gledališča, od producenta do producenta, kakovostno in vsebinsko razlikujejo in znotraj sezone tudi nihajo. Tako lahko pod eno samo gledališko streho skozi vse leto gledamo predstave za zelo različne okuse, nekatere med njimi pa so zato včasih celo brez okusa. A to vendarle ne velja za vsa gledališča, četudi se v splošnem zdi, da gledališke hiše producirajo razmeroma »varne« programe. Kaj mislim s tem? Večina gledališč si privoščiti le malo programskih tveganj; osebno pogrešam vsaj malo več drznosti, iskanj in raziskovanja specifičnosti gledališkega medija oz. jezika, ki dela to umetnost posebno in enkratno.

Po orisu nerazveseljivih razmer, v katerih nastaja aktualna slovenska gledališka produkcija, želim in moram poudariti, da letošnjih enajst festivalskih »izbrancev« seveda nikakor ni vse, kar je bilo lepega in zanimivega uprizorjeno na naših odrih v iztekajoči se sezoni. Enajstim izbrancem ob bok je mogoče postaviti še dva ducata gledaliških dogodkov, ki so v več pogledih dobri, zanimivi, inventivni, celo izjemni in vrhunski.

Predstave, ki sem jih uvrstila v tekmovalni program letošnjega Borštnikovega srečanja, je podpisalo osem režiserjev: med njimi so tri režiserke, kar je ob pretežni moški dominanci v tem poklicu in tudi glede na znane bere številnih preteklih festivalov razveseljiva sprememba, za katero upam, da se bo v prihodnje ohranjala in še rasla. Da to ni samo slučaj ali srečno naključje.

Predstave, ki sem jih uvrstila v festivalski program, so ustvarili režiserji srednje in mlade generacije. Nekatera imena so v zadnjih nekaj letih na tem festivalu postala stalnica: Mateja Koležnik, Jernej Lorenci, Ivica Buljan. Ob njih pa so se v izboru letos znašli kar trije v našem prostoru skorajda povsem neznani mladi avtorji: Tržačan Igor Pison, Kaja Tokuhisa, ki je filmska režiserka, njena v festivalski program uvrščena predstava pa je gledališki debut, in Natalija Manojlović, ki je po provenienci plesalka in koreografinja ter prihaja s Hrvaške.

Ti trije mladi avtorji so zame pomenili veliko odkritje letošnje gledališke sezone. Če je še lani selektor Primož Jesenko z nekakšno grenkobo ugotavljal manko prodornih mladih režiserjev, je letošnja festivalska slika v tem pogledu precej bolj razveseljiva. Da bi le tako ostalo. Odgovornost za prodor in razvoj mladih generacij ustvarjalcev nosijo predvsem direktorji in umetniški vodje naših gledališč in nevladnih organizacij, ki se tega bolj ali manj tudi zavedajo.

V program sem uvrstila predstave zelo različnih avtorskih pisav, poetik in formatov (od monodrame do predstave z dvajsetčlansko zasedbo): 6 predstav je nastalo na velikih in 5 na malih odrih. Te predstave so me ob vsej svoji različnosti najbolj prepričale v estetskem, izraznem pogledu, obenem pa so me s svojimi etičnimi sporočili tudi intimno nagovorile.

Sama imam rada tisto gledališče, ki mi zastavlja uganke, ponuja miselne naloge; nekakšne rebase, ki jih moram kot gledalka predelati, o njih razmišljati; tisto gledališče, ki raje zastavlja vprašanja, kot pa ponuja (dokončne) odgovore o umetnosti in življenju.

Nekatere predstave iztekajoče se sezone so me zgrabile za vrat in ostajale z mano še dolgo po odhodu iz gledališč. Upam, da jih boste tudi vi podobno doživeli na letošnjem festivalu Borštnikovo srečanje.

Amelia Kraigher, selektorica